Αριστερά και στρατηγική της ρήξης: μετά το 1981 και το 2015, τι;*

Ευχαριστώ θερμά τους επιμελητές (τον Κώστα Ράπτη και τον Σωτήρη Μητραλέξη) , το Κέντρο Μετακαπιταλιστικού Πολιτισμού (méta) και τις πολύτιμες Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ για την πρόσκληση και την ευκαιρία να σχολιάσω αυτό το μικρό, πλην εξαιρετικά ενδιαφέρον και σημαντικό βιβλίο. Και είναι σημαντικό διότι ασχολείται με ένα θέμα, μιαν ιστορική εμπειρία, που καλούμαστε να προσεγγίσουμε νηφάλια μεν, αλλά και με μιαν αίσθηση του επείγοντος –διότι τα συμπεράσματα από την εμπειρία αυτή (όχι μόνο του 1981, αλλά ευρύτερα, από την εμπειρία τόσο του ΠΑΣΟΚ όσο και του ΣΥΡΙΖΑ) πρέπει άμεσα να αντληθούν για το πολιτικό μας παρόν και μέλλον.

Προτού καταθέσω κι εγώ τις σκέψεις μου σε ένα τέτοιο πλαίσιο (με έναν τέτοιο –πολιτικό και πραξιακό, παρά απλώς περιγραφικό ή και αναλυτικό– προσανατολισμό), να πω όμως, διότι ως πανεπιστημιακός πολιτικός επιστήμονας το οφείλω, πως όλα τα κείμενα αξίζει να διαβαστούν με προσοχή –αποτελούν ιδιαίτερα σοβαρές μελέτες με πλούσια βιβλιογραφική κάλυψη που *και* αναδεικνύουν τις βασικές όψεις του αντικειμένου τους, αλλά *και* προκαλούν ωφέλιμο προβληματισμό. Δεν το λέω αυτό ως κολακεία, είναι πράγματι πολύ ενδιαφέροντα και χρήσιμα κείμενα.

Σκέφτηκα πως καλός τρόπος για να οργανώσω τις παρατηρήσεις μου είναι ένας απλός διαχωρισμός, ανάμεσα

- *αφενός* σε θετικά (κινήσεις, πολιτικο-οργανωτικά διαβήματα, και εξελίξεις που πρέπει, αφομοιώνοντάς τα, να επιχειρήσουμε να αξιοποιήσουμε *και* στη δική μας κρίσιμη συγκυρία), και
- *αφετέρου* σε αρνητικά (κινδύνους, ολισθήματα, και παγίδες, τις οποίες βέβαια πρέπει να αποφύγουμε).

Προτού όμως επιχειρήσω αυτήν την αντιπαραβολή (το θετικό απέναντι στο προβληματικό) επιτρέψτε μου να τονίσω κάτι που λέω συχνά σε φοιτητές μου και νέους ερευνητές: ότι αυτή η πραξιακή οπτική –αυτό το «Τι μας διδάσκουν οι «στιγμές» του 1981 και του 2015», όπως verbatim αναφέρεται και στο σκεπτικό της εκδήλωσης– όχι μόνο δεν παρέλκει στο έργο των σοβαρών ερευνητών, αποτελεί –αντίθετα– τεκμήριο της πραγματικά επιστημονικής ματιάς, της πραγματικής επιστήμης.

Ποια είναι λοιπόν τα θετικά από την εμπειρία του ΠΑΣΟΚ; Δεν είναι λίγα –κάθε άλλο, ο αριθμός τους είναι *και* αξιοπρόσεκτος, *και* έχει κρίσιμες θεωρητικές και πρακτικές προεκτάσεις για το σήμερα. Επιλέγω να αναφερθώ κυρίως σε τρεις.

Το πρώτο στοιχείο, εξαιρετικά σημαντικό –κομβικό– για κάθε πολιτικό φορέα που διατείνεται μια δυνατότητα εκπροσώπησης των λαϊκών συμφερόντων και επαγγέλλεται τον κοινωνικό μετασχηματισμό, είναι η *οργανική σχέση* με τα κινήματα, πρωτίστως το εργατικό, αλλά (προπαντός στις μέρες μας) και *κάθε κίνημα* που παλεύει ενάντια σε διάφορες μορφές κυριαρχίας.

Αξιοποιώντας τις μνήμες των κοινωνικών αγώνων του ’60 (αλλά και της Εθνικής Αντίστασης), το ΠΑΣΟΚ πέτυχε να συνάψει μια τέτοια σχέση με το μαχητικό εργοστασιακό κίνημα της πρώιμης Μεταπολίτευσης, εκεί που η παραδοσιακή Αριστερά με διάφορα προσχήματα δίσταζε. Είναι μια

διαπίστωση που γίνεται ιδιαίτερα στα κείμενα του Γιάννη Μαυρή («Η σημασία των εκλογών της 18ης Οκτωβρίου 1981 για τη σύγχρονη ελληνική πολιτική ιστορία», σσ. 56-89) και της Σίσσυς Βελισσαρίου («Οι σχέσεις του ΠΑΣΟΚ με την κομμουνιστική Αριστερά στην περίοδο 1974-1981: η κρίση της αριστερής εκπροσώπησης», σσ. 43-55), και –μαζί με το ζήτημα της αυτο-οργάνωσης που θίγει στην παρέμβασή του ο Μίμης Λιβιεράτος (σσ. 109-112)– αποτελεί μια θα λέγαμε εκ των ων ου άνευ διάσταση αυτής της συνθήκης.

Όμως ο αναγκαίος χαρακτήρας αυτής της οργανικής σχέσης με τα κινήματα επιβεβαιώνεται *και* από την εμπειρία του ΣΥΡΙΖΑ. Θα έπαιρνε πολύ χρόνο να αναφερθώ με λεπτομέρεια (και δε θα το κάνω), αναλογιστείτε όμως τη σημασία της πολιτικής πιστοποίησης που ο ΣΥΡΙΖΑ παρείχε σε μαχητικές συλλογικές δράσεις καθ’ όλο το διάστημα από το 2008 και μετά, καθώς και τον καθοριστικό ρόλο που διαδραμάτισε η στάση του στις κινητοποιήσεις των Πλατειών. Αυτό λοιπόν είναι το πρώτο στοιχείο που θέλω να κρατήσουμε.

Ένα δεύτερο –υπό μια έννοια απόρροια του πρώτου– αποτελεί και ο –ας μου επιτραπεί η έκφραση– «εδώ και τώρα λόγος»: το ότι οι πολιτικοί στόχοι που τίθενται προκειμένου να επιδιωχθεί η ικανοποίηση των κινηματικών αιτημάτων δεν μετατίθενται στο απώτερο μέλλον, αλλά επικυρώνονται ως άμεσα δυνατοί, διεκδικήσιμοι, και εφαρμόσιμοι. Αυτό βέβαια απαιτεί καλά επεξεργασμένα *μεταβατικά αιτήματα* –αιτήματα που, ξεκινώντας από το άμεσα και εντός του συστήματος υλοποιήσιμο, οδηγούν τη συνείδηση των λαϊκών στρωμάτων στην κατανόηση της αναγκαιότητας της ρήξης.

Στις μέρες, λ.χ., ο μόνος τρόπος για να αντιμετωπιστεί η αισχροκέρδεια στην ενέργεια είναι η κατάργηση του Χρηματιστηρίου Ενέργειας και ο μόνος τρόπος για να προστατευτεί η πρώτη κατοικία είναι η κατάργηση του «Ηρακλή». Η κατάργηση λοιπόν του Χρηματιστηρίου Ενέργειας και του Ηρακλή είναι αμφότερα μεταβατικά αιτήματα διότι, ενώ είναι άμεσα εφικτά, αμφότερα προϋποθέτουν και συνεπάγονται τη ρήξη (αρκεί βέβαια τέτοια πρόθεση για ρήξη να υπάρχει, κι αυτό είναι ένα προφανώς ένα εξαιρετικά κρίσιμο θέμα στο οποίο θα επιστρέψω).

Όμως από αυτά τα δυο στοιχεία προκύπτει και ένα τρίτο που σπάνια συνειδητοποιούμε, και που ο δικός μου τουλάχιστον κλάδος –η πολιτική επιστήμη– έχει τείνει μάλλον να συσκοτίσει. Δεν είναι άλλο από το γεγονός ότι, ειδικά σε περιόδους κρίσης (και η εποχή που διανύουμε είναι –αν μη τι άλλο– ακριβώς αυτό: μια εποχή γενικευμένης κρίσης), η τολμηρή αριστερή πολιτική, ό,τι ράθυμα

αποκαλείται «ακραία» (ενώ στην πραγματικότητα είναι η μόνη ρεαλιστική πολιτική, η μόνη που πράγματι μπορεί να εισφέρει λύσεις στα οξυνόμενα προβλήματα της κοινωνίας) *όχι μόνο δεν απομακρύνει τα ενδιάμεσα στρώματα*, αλλά –διαμορφώνοντας ένα συνεκτικό εναλλακτικό αφήγημα (αυτό που το ΜέΡΑ25 αποκαλεί «όλα μπορούν να είναι αλλιώς»)– τα απελευθερώνει, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις για μαζικά δυναμικά ρεύματα που, ως τέτοια, είναι και σε θέση να φέρουν σε πέρας το στόχο του κοινωνικού μετασχηματισμού. Προς επίρρωση, να τονίσω εδώ κάτι που ρητά αναφέρει στο κείμενό του ο Μαυρής, ότι δηλαδή η βάση του ΠΑΣΟΚ δεν ήταν βολεμένα μικροαστική όπως και πάλι συχνά –πλην ράθυμα– υποστηρίζεται, αλλά λαϊκή (όπως επίσης λαϊκή έγινε και η εκλογική απήχηση του ΣΥΡΙΖΑ την επαύριο του καλέσματος για «κυβέρνηση της Αριστεράς». Ο ρόλος των καθαυτό εργατικών μαζών πάντα ήταν βέβαια (και παραμένει) κομβικός στη διαδικασία της προωθητικής κινηματικής ενεργοποίησης, για να θυμηθούμε όμως και μια κλασική διατύπωση από τον Μάρξ, τα αιτήματα της εργατικής τάξης έχουν ένα οικουμενικό δυναμικό: η ικανοποίησή τους μπορεί να απελευθερώσει το σύνολο της κοινωνίας –και πάντως τα μεσαία στρώματα, τόσο υλικά όσο και αντιληπτικά.

Επιτρέψτε μου όμως να συνοψίσω αυτά τα τρία θετικά, αυτούς τους τρείς «τομείς προς μίμηση»: ειλικρινής και οργανική σχέση με τα κινήματα, άμεσος χρόνος στη διεκδίκηση και μεταβατικά αιτήματα, τέλος, τολμηρές πολιτικές πρωτοβουλίες και αντίστοιχος πολιτικός λόγος.

Όπως όμως το λέει με πικρό χιούμορ και ο Γιάνης Βαρουφάκης στη δική του παρέμβαση στο βιβλίο (σσ. 113-118) , το ΠΑΣΟΚ εν τέλει «πασοκοποιήθηκε» –με μια λέξη απέτυχε. Απέτυχε παρά τα όχι αμελητέα επιτεύγματά του, και παρά το γεγονός ότι, όπως πάλι ο ίδιος γράφει, «το πάλεψε» (σ. 116). Για τον ΣΥΡΙΖΑ –από την άλλη– τι να πει κανείς, η δική του πορεία αστικοποίησης είναι ίσως ιστορικά ανεπανάληπτης ταχύτητας, την ξέρουμε, τη βιώσαμε και δυστυχώς εξακολουθούμε να τη βιώνουμε. Κάπου εδώ αρχίζει η αφήγηση των κινδύνων, των ολισθημάτων, και των παθογενειών –που θα μπορούσαμε να τις σκεφτούμε ως μια αλληλεπίδραση απευκταίων *αφενός* πολιτικών και *αφετέρου* οργανωτικών πρακτικών.

Σε ό,τι αφορά τον εν γένει πολιτικό-προγραμματικό λόγο του ΠΑΣΟΚ, όλα τα κείμενα του βιβλίου εισφέρουν κρίσιμα στοιχεία, όμως ιδιαίτερα εστιασμένο σε αυτόν το λόγο είναι το κείμενο του Βασίλη Ασημακόπουλου («Η στιγμή ‘1981’: το ΠΑΣΟΚ στη μακρά διάρκεια της σύγχρονης ελληνικής πολιτικής ιστορίας», σσ. 15-42). Δε θέλω να επαναλάβω τις πολλές χρήσιμες επισημάνσεις του (περί «τρίτου δρόμου», περί «νεομαρξισμού», ή περί της «θεωρίας της εξάρτησης» –ή, για να μεταφερθώ στην εμπειρία ΣΥΡΙΖΑ, τις δήθεν γκραμσιανές μεταφορές, ή την επίκληση του όρου «ριζοσπαστική Αριστερά» –για να μην αναφερθώ στο άκρως προβληματικό «αριστερός λαϊκισμός»), όμως πιστεύω πως *όλες* μπορούν χωρίς πρόβλημα να υπαχθούν σε μια υπέρτερη, μια «υπερτάσσουσα» –όπως λέμε στην επιστήμη της Λογικής– έννοια, που όλες και όλοι ξέρουμε και συχνά-πυκνά χρησιμοποιούμε, όμως τη χρησιμοποιούμε μάλλον ασυνείδητα –όταν δεν την λοιδορούμε κιόλας ως απλό αστεϊσμό, ή πρόσκαιρη ψευδο-μομφή. Ποια είναι αυτή η έννοια;

Είναι η έννοια «ρεφορμισμός» που έχω την αίσθηση πως πρέπει να ανασυστήσουμε ως σημασιολογικά

εναργή και εμπειρικά ευκρινή αναλυτική κατηγορία. Αλλά τότε πρέπει να απαντήσουμε ρητά στο ερώτημα τι είναι «ρεφορμισμός»;

Είναι απλό: είναι η άποψη πως τα προβλήματα της κοινωνίας (ή ακόμη και ο ίδιος ο κοινωνικός μετασχηματισμός) μπορούν να επιδιωχθούν και να επιτευχθούν εντός του συστήματος, χωρίς ρήξη με το σύστημα: η άποψη, λ.χ., ότι η ενδο-συστημική ενδυνάμωση της εργασίας (η «προοδευτική αλλαγή» –ας πούμε– του εργατικού δικαίου χωρίς αλλαγή των παραγωγικών σχέσεων και άρση της εκμεταλλευτικής σχέσης, και χωρίς τη δημιουργία νέων θεσμών διακυβέρνησης) θα αλλάξει σταδιακά τα κοινωνικά ισοζύγια οδηγώντας στην ευημερία. Όμως τόσο η εξαιρετικά πλούσια ιστορική εμπειρία, όσο βέβαια και η εμπειρία του ίδιου του ΠΑΣΟΚ (και πάλι για να μην αναφερθώ στον ΣΥΡΙΖΑ), *διαψεύδουν* αυτήν την προσδοκία. Οι προοδευτικές μεταρρυθμίσεις που δεν διαρρηγνύουν το σύστημα σε πρώτο χρόνο φθίνουν και σε δεύτερο αναστρέφονται και ακυρώνονται. Ας το σκεφτούμε, πρόκειται για μια ιστορική σταθερά.

Τα κείμενα του βιβλίου δείχνουν επίσης και κάτι άλλο: ότι τα πολιτικά αιτήματα μπορεί να είναι εξαιρετικά προωθημένα, όπως –απηχώντας την εποχή– εξαιρετικά προωθημένα ήταν και τα αιτήματα του ΠΑΣΟΚ. Όμως αυτό ποτέ δεν φτάνει αν δεν υπάρχουν η συνείδηση της αναγκαιότητας, η αντίστοιχη προετοιμασία και η ετοιμότητα για τη ρήξη. Διότι όταν η ρήξη δεν επέρχεται, επέρχονται μοιραία –όπως ήδη υπαινίχθηκα– η υπαναχώρηση, η υποχώρηση, εν τέλει η υποταγή. Θέλω να επαναλάβω πως πρόκειται για τη βιωμένη εμπειρία ολόκληρου του εργατικού κινήματος, είναι κάτι το οποίο δεν δικαιούμαστε πλέον να αγνοούμε (ειδικά υπό τη σκιά της εμπειρίας ΣΥΡΙΖΑ). Και επιτρέψτε μου να το επαναλάβω: είναι μια εμπειρία που δεν δικαιούμαστε να το αγνοούμε!

Αυτό το βλαπτικό και αδιέξοδο πολιτικό σκεπτικό (ένα σκεπτικό που μιλά μεν στο όνομα της ρήξης, αλλά ούτε την εννοεί ούτε βέβαια και την προετοιμάζει) είναι κάτι που πρέπει να μάθουμε να το διακρίνουμε από εξωτερικά γνωρίσματα στον εκάστοτε εκπεμπόμενο πολιτικό λόγο όπως τα συμπτώματα μιας υπό εξέλιξη παθογένειας. Νομίζω πως τα κείμενα, αλλά και η εν γένει ιστορική εμπειρία, αναδεικνύουν δυο βασικά.

Το πρώτο σύμπτωμα είναι η ύπαρξη ασάφειας σχετικά με το μείζον ζήτημα της οργάνωσης της παραγωγής –του τρόπου που συντελείται η παραγωγική σχέση στις διάφορες μορφές της. Θα έχουν οι εργαζόμενοι ρόλο στη διαμόρφωση του τι, πού, και πώς θα γίνεται η παραγωγή (ασφαλώς και του πώς θα διατίθενται τα αποτελέσματά της) ή θα αφήνουν αυτές τις αποφάσεις σε μια μικρή μειοψηφία (είτε ιδιωτική είτε –όμως και– κρατική) προσδοκώντας απλώς καλύτερες συνθήκες;

Να πω εδώ πως το δεύτερο (οι απλώς καλύτερες συνθήκες χωρίς ρήξη της εκμεταλλευτικής σχέσης) κατά κανόνα συνυπάρχει και με την εναγώνια προσπάθεια ανακάλυψης «προοδευτικών» μερίδων στο σώμα των κυρίαρχων –δήθεν προοδευτικών τμημάτων της αστικής τάξης: είναι η παλιά αδιέξοδη λογική των μεσοπολεμικών Λαϊκών Μετώπων που τόσο ακριβά πλήρωσε το εργατικό κίνημα. Συναφώς (και παρεμπιπτόντως) νομίζω πως πρέπει να επισημάνουμε εδώ πως το πρόβλημα της Εθνικής Λαϊκής Ενότητας του ΠΑΣΟΚ δεν ήταν ποτέ οι πλατιοί ορίζοντες, η προοπτική της συμμαχίας με

μικρομεσαίους ή λαϊκά-μικροαστικά στρώματα, αλλά ακριβώς η προσδοκία της συμφιλίωσης με μερίδες του κεφαλαίου –ένας, αν θέλετε ιδιότυπος ιμάντας μεταβίβασης του σκεπτικού της μη ρήξης.

Όπως είπα όμως, υπάρχει και ένα δεύτερο σύμπτωμα «ρεφορμισμού», ο σε –πρώτο χρόνο απλώς– οικονομικός εθνικισμός που, ακόμη και όταν δεν είναι συνειδητός και επιδιωκόμενος, έρχεται ως αποτέλεσμα του *μη διεθνισμού*, της αυταπάτης ότι τα προβλήματα μιας χώρας μπορούν να αντιμετωπιστούν χωρίς διεθνή υποστήριξη και δράσεις. Και προσοχή: δεν αναφέρομαι σε απλές διακρατικές σχέσεις, αναφέρομαι σε οργανικές σχέσεις με κινήματα και διεθνείς εργατικές οργανώσεις –αυτό είναι το νόημα του πραγματικού διεθνισμού, άλλη μια έννοια που μας εναπόκειται να ανασυστήσουμε και να αξιοποιήσουμε. Και θυμηθείτε εδώ τις διαδηλώσεις σε πάνω από 200 πόλεις παγκόσμια τις παραμονές του Δημοψηφίσματος του 2015, σκεφτείτε το Παρίσι, σκεφτείτε κάτι εντελώς πρόσφατο, το γεγονός ότι 40 και πλέον τοπικά σωματεία στις Ηνωμένες Πολιτείες, κυρίως από την ανατολική ακτή, καθώς και την Καλιφόρνια και το Πουέρτο Ρίκο εξέδωσαν ανακοίνωση συμπαράστασης στους αγώνες των εργαζομένων μετά το έγκλημα στα Τέμπη. Αυτού του είδους τον διεθνισμό χρειαζόμαστε, κάτι που ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε ο ΣΥΡΙΖΑ είχαν.

Αυτό λοιπόν το ελλειμματικό συντακτικό πολιτικής σκέψης (ο ρεφορμισμός, ακόμη και ο «μαχητικός» ρεφορμισμός του ΠΑΣΟΚ με τα εξαιρετικά προωθημένα συνθήματα της πρώτης περιόδου) –αυτό το συντακτικό ήταν το περιεχόμενο της πολιτικής ανεπάρκειας που καλούμαστε να ξεπεράσουμε –ένα συντακτικό σκέψης, ενώ που δεν αποτρέπει την άνοδο στην εξουσία, υποχρεώνει νομοτελειακά πρώτα στη σταδιακή αναδίπλωση και στη συνέχεια στον πλήρη εκφυλισμό.

Και η εμπειρία του ΣΥΡΙΖΑ είναι ακόμα πιο οδυνηρά διαφωτιστική– αυτά τα τρία χαρακτηριστικά του ρεφορμισμού –η μη ρήξη, ο μη διεθνισμός και η αέναη επινόηση δήθεν «προοδευτικών αστών»– κάνουν την πολιτική υπαναχώρηση και την υποταγή, όχι θέμα χρόνων, την κάνουν θέμα μηνών ή ακόμη και ημερών. Είναι κάτι που νομίζω πως πρέπει ιδιαίτερα να τονιστεί, κάτι που και πάλι δεν δικαιούμαστε να αγνοούμε.

Όπως όμως ανέφερα και προηγουμένως, δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη ότι το πολιτικό έλλειμμα –κάθε πολιτικό έλλειμμα– έχει και τις αντίστοιχες οργανωτικές του αποτυπώσεις: τα δυο συνομιλούν και αέναα αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Στο κείμενό του, ο Χρύσανθος Τάσσης («Η οργανωτική δομή του ΠΑΣΟΚ στη συγκυρία των εκλογών του 1981: μαζικό κόμμα με σοσιαλιστικές αναφορές», σσ. 90-108) περιγράφει ακροθιγώς αυτήν την πορεία γραφειοκρατικοποίησης του ΠΑΣΟΚ –μια διαδικασία κατά την οποία η ηγεσία αυτονομείται, απομακρύνεται, και αποκόπτεται από τη βάση, γίνεται –έτσι– η ίδια μια ολιγαρχία (για να θυμηθούμε τον Michels). Οι διαγραφές, η σταδιακή θέσπιση της από πάνω προς τα κάτω επικοινωνίας με ακύρωση της αντίστροφης (της από κάτω προς τα πάνω), η σταδιακή αποδυνάμωση των αρμοδιοτήτων και του πραγματικού ρόλου της ΚΕ *ήταν* –έχω την αίσθηση– σε πρώτο χρόνο τεκμήριο πολιτικής υποχώρησης (διότι σε πλαίσιο πραγματικής εσωκομματικής δημοκρατίας η υπαναχώρηση και η υποταγή πολύ δύσκολα μπορούν να υποστηριχθούν και να τελεσφορήσουν), όμως σε δεύτερο χρόνο, αυτήν την υποχώρηση την επιτάχυναν.

Έχει νομίζω επίσης σημασία να τονιστεί εδώ και ο τεράστιος ρόλος των τοπικών οργανώσεων –των πυρήνων, των οργανωτικών κυττάρων ενός πολιτικού οργανισμού–, που αν φθίνουν, αν χάσουν την εσωτερική τους ζωή, χάνεται και η δυνατότητα άσκησης πραγματικού ελέγχου στην ηγεσία. Διότι χωρίς ζωντανές τοπικές οργανώσεις δεν μπορούν να υπάρξουν σοβαρά περιφερειακά όργανα, δεν μπορεί να υπάρχει και σοβαρή Κεντρική Επιτροπή –ενός κακού, μύρια έπονται με τρόπους που εκ των υστέρων ερχόμαστε όχι να εξηγήσουμε, αλλά να συγκαλύψουμε επικαλούμενοι τους χαρισματικούς ηγέτες (και είναι φανερό πως δεν ανήκω σε αυτούς που υποστασιοποιούν αυτήν την έννοια –χαρισματικοί πολιτικοί δρώντες παντού και πάντα εμφανίζονται, το θέμα είναι να αποτρέψουμε την ανεξέλεγκτη γραφειοκρατικοποίηση).

Και μια και αναφέρομαι στο ρόλο που οι Τοπικές Οργανώσεις καλούνται να διαδραματίσουν, δεν πρέπει επίσης να παραβλέψουμε το ότι, ενώ η μαζική είσοδος νέων –και βέβαια άπειρων– μελών χωρίς σοβαρή πολιτική επεξεργασία (κάτι που στην περίπτωση του ΠΑΣΟΚ έγινε μεταξύ ’74 και ’77) πράγματι υπόσχεται εκλογικά κέρδη, εντούτοις κυοφορεί τον κίνδυνο της αποδυνάμωσης των κρίσιμων ενδιάμεσων μηχανισμών ελέγχου της ηγεσίας (για τον πολύ απλό λόγο ότι, καθώς τα άπειρα νέα μέλη αγνοούν πρόσωπα και πράγματα, μπορούν εύκολα να χειραγωγηθούν από παμπόνηρους καριερίστες γραφειοκράτες):

Είναι αυτούσια η εμπειρία από τα κόμματα καρτέλ της παρούσης περιόδου: όλα κόμματα αρχηγικά στα οποία μάλιστα ο αρχηγός «εκλέγεται» από τη βάση, δηλαδή δε λογοδοτεί σε κανέναν απολύτως! Κι αν σας θυμίζει λίγο ΣΥΡΙΖΑ αυτό, πολύ καλά κάνει και σας το θυμίζει.

Δεν θέλω να μακρηγορήσω, γι’ αυτό λοιπόν καταληκτικά: η εμπειρία τόσο του ΠΑΣΟΚ όσο και του ΣΥΡΙΖΑ είναι αποκαλυπτικές για στοιχεία τόσο εξαιρετικά θετικά όσο και για το ακριβώς αντίθετο.

- Η ζωντανή –όπως είπα η *οργανική*– σχέση με τα κινήματα,
- η αμεσότητα των μεταβατικών αιτημάτων (που είναι βέβαια μεταβατικά μόνο στο βαθμό που όσοι τα εκφέρουν τα εντάσσουν σε μια προοπτική συστημικής ρήξης), και
- η πολιτική τόλμη που λέει τα πράγματα χωρίς στρογγυλέματα και με το όνομά τους

αποτελούν παρακαταθήκες για κάθε πολιτικό φορέα που επιδιώκει τον κοινωνικό μετασχηματισμό.

Αλλά από την άλλη,

- η ελλιπής συνειδητοποίηση της ανάγκης για ρήξη (της ανάγκης για την οικοδόμηση νέων θεσμών πέρα από τη λογική του συστήματος)
- η έωλη αναζήτηση δήθεν «προοδευτικών» συμμάχων ανάμεσα στους κυρίαρχους και
- ο –συνειδητός ή ασυνείδητος– εθνο-απομονωτισμός

εκβάλλουν υποχρεωτικά (και θέλω να το τονίσω αυτό το «υποχρεωτικά») σε πολιτική υποχώρηση, σε υποταγή και οδυνηρές ήττες που ειδικά στις μέρες μας (με φαινόμενα όπως η άνοδος της ακροδεξιάς, η απειλή του πολέμου, για να μη μιλήσω για την κλιματική καταστροφή) μπορεί και να

είναι μη αναστρέψιμες.

Όμως ούτε τα καθαυτό πολιτικά συμπεράσματα αρκούν αν δεν μελετηθούν προσεκτικά οι οργανωτικές προϋποθέσεις – η ανάγκη για ισχυρούς και αξιόπιστους μηχανισμούς λογοδοσίας που θα αποτρέπουν τη γραφειοκρατικοποίηση.

Πρόκειται για ζητήματα μείζονος –θα έλεγα χωρίς υπερβολή ιστορικής– σημασίας, που πρέπει να τα δούμε, να μελετήσουμε και να σκεφτούμε με πάρα πολύ μεγάλη σοβαρότητα, και το βιβλίο που απόψε συζητούμε μας δίνει μια λαμπρή ευκαιρία για να το κάνουμε.

*Εισήγηση στη εκδήλωση-βιβλιοπαρουσίαση με την ομώνυμο τίτλο για το έργο Κώστας Ράπτης, Σωτήρης Μητραλέξης (επιμ.) *Εκλογές 1981. Αποτιμώντας ένα κρίσιμο ορόσημο της μεταπολιτευτικής ιστορίας*, Αθήνα 2023, Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, méta.

Ο Σεραφείμ Ι. Σεφεριάδης είναι Καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, Life Member στο Πανεπιστήμιο του Cambridge και Διευθυντής του Εργαστηρίου Συγκρουσιακής Πολιτικής (https://lcp.panteion.gr/)